

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

หมอลำกกาชาขาวเป็นละครพื้นบ้านของชาวอีสานประเภทหนึ่งที่ยกตัวออกจากหมอลำหมู่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2495 หมอลำกกาชาขาวสันนิษฐานว่ามีถิ่นกำเนิดในแถบอีสานตอนกลาง โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่นและร้อยเอ็ด ได้รับความนิยมนิยมสูงสุดเมื่อปี พ.ศ. 2503 เอกลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่นที่สุดคือ การใช้ผู้แสดงหญิงแสดงเป็นพระเอก แสดงท่าทางเลียนแบบผู้ชาย แต่งกายเป็นผู้ชายโดยนุ่งกางเกงขาสั้น สวมเสื้อเชิ้ต ใส่หมวกปีก สวมถุงเท้ายาวถึงเข่า การนุ่งกางเกงขาสั้นเปิดให้เห็นโคนขาขาวจึงได้ชื่อว่าหมอลำกกาชาขาว และเป็นที่ยอมรับของคนดูโดยเฉพาะเพศชาย เรื่องที่หมอลำกกาชาขาวแสดงมีเพียงเรื่องเดียว คือ สังข์ศิลป์ชัย ผู้แสดงทุกคนวาดล่ำประกอบแคนแปด และแคนเก้า ทำนอง ลำร้าย ลำโศก และลำตอนไป สามารถแสดงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ตามงานบุญต่าง ๆ ที่มีผู้ว่าจ้าง

หมอลำหมู่เริ่มปรับปรุงตัวเองและมีพัฒนาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 แต่ยังคงองค์ประกอบการแสดง ส่วนใหญ่ตามรูปแบบของลิเก จนปี พ.ศ. 2480 หมอลำเริ่มมีทิศทางของตัวเอง โดยเพิ่มกลอนลำเข้าไป ลดการเจรจาให้น้อยลง จนเกิดความชัดเจนในรูปแบบของตนเองในช่วงปี พ.ศ. 2485 ซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้น จนถึงปี พ.ศ. 2495 ความนิยมหมอลำหมู่มีมากขึ้น มีหมอลำเกิดขึ้นมากมายหลายคณะ และเกิดการเลียนแบบกันเอง จนต้องทำให้แต่ละคณะพยายามหาความแปลกใหม่ และเอกลักษณ์ที่เด่นที่สุดของตนเอง โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบเครื่องแต่งและกระบวนการแสดง ในที่สุดก็เกิดรูปแบบหมอลำกกาชาขาวขึ้น

การพัฒนาการของหมอลำกกาชาขาวแบ่งออกได้เป็น 5 ยุค กล่าวคือ

1. ยุคกำเนิด (ระหว่าง พ.ศ. 2495-2499)

ในช่วงแรกหมอลำกกาชาขาวยังไม่มีรูปแบบการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่การที่ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นพระเอกก็น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นรูปแบบเฉพาะตัว มีลักษณะเป็นการทดลองเพื่อเป็นการเรียกศรัทธาจากผู้ชมโดยทั่วไปในชุมชนก่อนที่จะมีการแพร่หลายออกไปในวงกว้าง โดยเฉพาะการนุ่งกางเกงขาสั้น สวมเสื้อเชิ้ต ใส่ถุงเท้ายาวถึงเข่า ตลอดจนสวมหมวกปีกซึ่ง

สามารถเรียกศรัทธาจากผู้ชมได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะเพศชาย น่าจะกล่าวได้ว่า หมอลำกกาขาวมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติกรแต่งกายของอีสานตามแบบวัฒนธรรมตะวันตกก็เป็นได้

2. ยุคสร้างค่านิยม (ระหว่าง พ.ศ. 2499-2503)

ยุคนี้มีปัญหาคือ กระแสต่อต้านจากผู้หญิง เนื่องจากในสังคมผู้นำชุมชนและครอบครัวก็คือผู้ชาย โดยเฉพาะเวลาในงานบุญกุลต้องจัดห้ามหรสพมาแสดงก็เป็นผู้ชายที่เป็นผู้ว่าจ้าง จึงมักจ้างหมอลำกกาขาวมาแสดง ตามธรรมชาติของผู้ชายที่มักชอบผู้หญิงที่แต่งกายวิบ ๆ แวม ๆ

3. ยุคทอง (ระหว่าง พ.ศ. 2503-2508)

ช่วง 5 ปีดังกล่าวถือเป็นช่วงที่หมอลำกกาขาวได้รับความนิยมสูงสุด กระแสต่อต้านจากผู้หญิงน้อยลง การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็เข้ามามีบทบาทในสังคมชนบทอีสานมากขึ้น มีรายการเผยแพร่ทางโทรทัศน์ทำให้ชาวอีสานรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกไว้อย่างไม่รู้ตัว การนั่งกางเกงก็ดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดา ตลอดจนชื่นชมในการแสดงเมื่อผู้แสดงหญิงที่แสดงเป็นพระเอกมีบทบาทต่อสู้กับผู้ร้าย และเป็นผู้ชนะในที่สุด ทำให้เป็นที่ถูกอกถูกใจของผู้ชมที่เป็นหญิง

จากคำบอกเล่าของศิลปินหลายท่าน สรุปได้ว่าหมอลำกกาขาวได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงนี้ มักนิยมไปแสดงในเขตจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม บุรีรัมย์ เพชรบูรณ์ แต่ไม่ได้รับความนิยมในเขตจังหวัดอุบลราชธานีเนื่องจากในจังหวัดดังกล่าวมีหมอลำทำนองอุบลซึ่งได้รับความนิยมอยู่แล้ว

4. ยุคเสื่อม (ระหว่าง พ.ศ. 2508-2515)

จากปลายปี พ.ศ. 2508-2515 ไม่ปรากฏมีการแสดงหมอลำกกาขาวอีกเลยในภาคอีสานเนื่องจากการพัฒนาโดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประกอบการแสดง มีการใช้แสงสีฉาก การหานวนิยายเรื่องอื่น ๆ ที่เข้ากับยุคสมัยมาแสดงจึงทำให้หมอลำกกาขาวเสื่อมความนิยมลง เราอาจสรุปได้ถึงสาเหตุของจุดเสื่อมไว้ดังนี้

1. หมอลำเพลินมีกระแสความนิยมมากขึ้น เป็นที่นิยมของคนทั่วไป การฝึกซ้อมง่ายใช้เวลาสั้น โดยเฉพาะท่วงทำนองลำที่รวดเร็ว เร้าใจตลอดจนคำข้างถูกกว่า
2. ผู้แสดงหมอลำกกาขาวโดยเฉพาะพระเอกทั้งสามคนจะต้องพื่อนได้สวยงาม ซึ่งต้องใช้เวลาในการฝึกหัดนานมากกว่าจะออกแสดงได้

3. การมีครอบครัวแล้วเลิกแสดง โดยเฉพาะนักแสดงหญิงมักหยุดการแสดงถาวร เนื่องจากภาระในการเลี้ยงดูลูกและครอบครัว
4. เครื่องแต่งกายไม่มีจุดเด่น เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามา มีบทบาทในชีวิตประจำวัน
5. เรื่องที่ใช้แสดงใช้ได้เพียงเรื่องเดียวคือ สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งไม่ทันกับยุคสมัยที่ต้องการเปลี่ยนแปลง
6. ปัญหาขัดแย้งภายในคณะ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเงิน
7. หมอลำเพลินได้รับความนิยมมากขึ้น

5. ยุคฟื้นฟู (ระหว่างพ.ศ. 2518-2528)

หลังจากที่หมอลำกษาวเวียงหายไประมาณ 3 ปี ก็ได้มีการฟื้นฟูอีกครั้งภายใต้ชื่อคณะว่า คณะเพชรสีม่วง โดยพ่อสี (ไม่ทราบนามสกุล) ได้ปรึกษากับพ่อชาติ เพชรสงคราม เกี่ยวกับกลอนลำและร่วมมือกันตั้งคณะหมอลำขึ้น ซึ่งมีพระอริการพลสวรรค์และพ่อทองปิ่นเป็นคนจัดกลอนลำของพ่อชาติและมีการแจกจ่ายกลอนให้กับลูกวงเพื่อนำกลับไปท่องก่อนที่จะรวมตัวกันซ้อมตัวไป คณะเพชรสีม่วงทำการแสดงได้ประมาณ 2 ปี ก็เกิดการขัดแย้งกัน พ่อสียังคงใช้ชื่อคณะเพชรสีม่วงเหมือนเดิม ส่วนพ่อชาติและพ่อทองปิ่น พระอริการพลสวรรค์แยกไปตั้งวงใหม่ใช้ชื่อคณะ ช วาตะศิลป์

ช่วงฟื้นฟูนี้ได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลมาประกอบการแสดง เช่น กลองชุด ทรัมเป็ต ฯลฯ ทำให้ได้รับความนิยมอีกครั้ง แต่ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาขัดแย้งเรื่องการเงินทำให้คณะ ช วาตะศิลป์ต้องยุติการแสดงและแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพตามที่ตนเองถนัดต่อไป จากนั้นก็ไม่ปรากฏการแสดงหมอลำกษาวเวียงอีกเลยจนถึงปัจจุบัน

การแสดงหมอลำกษาวเวียงได้สูญหายไปตามกาลเวลา ซึ่งมีหรรษาประเภทอื่นเข้ามาแทนที่ ตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามาเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ทำให้ผู้คนมักจะลืมวัฒนธรรมดั้งเดิม จากการวิจัยพบว่ายังคงมีศิลปินหมอลำกษาวเวียงที่มีชีวิตอยู่อีกหลายท่าน ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพตามที่ตนเองถนัด เช่น ทำนา ไร่ยาสูบ เลี้ยงไหม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ซึ่งศิลปินเหล่านี้ยังคงมีใจรักในงานศิลปะดังกล่าว แต่ด้วยภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ต้องหยุดการแสดงไปตามปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ศิลปินหมอลำกกาชาวที่ยังมีชีวิตอยู่ สามารถรวบรวม ข้อมูล ประวัติความเป็นมาตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ของหมอลำประเภทนี้ พบว่ามีวิธีการแสดง ตามลำดับดังนี้

1. พิธีกรรมในการแสดงลำกกาชาว

1.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับเวทีแสดง ในกรณีที่หมอลำมีเวทีแสดงเป็นของตนเอง มีข้อห้ามว่าห้ามตั้งเวทีหันหน้าไปทางทิศตะวันตกถือว่าไม่เป็นมงคล โดยหัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสสูงสุดในขณะที่เป็นผู้ศึกษา การจัดตั้งเวทีสำหรับในกรณีที่เวทีแบบถาวร ผู้อาวุโสหรือหัวหน้าคณะจะทำพิธีตอกตะปูสองดอกลงที่พื้นดินหลังเวทีเชื่อว่าป้องกันคุณไสยจากคณะหมอลำอื่น ๆ ได้

1.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับคาย้อ พิธีกรรมนี้ก็คือการบูชาครูอาจารย์ซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการแสดง สิ่งของที่ใช้ในพิธีตั้งคาย้อมีดังนี้

1. ขันห้า คือ เทียนและดอกไม้อย่างละ 5 คู่
2. ซวยสี่ คือ ใบกล้วยพับเป็นกรวย 4 อัน
3. หวี คือ หวีที่ใช้ทั่วไป
4. แว่น คือ กระจกเงา
5. ซ้อง คือ ผมปลอม
6. เหล้าก่อง คือ เหล้าขาว 1 ขวด
7. ไข่หน่วย คือ ไข่ไก่คิบ 1 ฟอง
8. ผ้าขาว ผ้าไหม หรือผ้าดิบ
9. เงิน 6 สลึง หรือ 6 บาท หรือ 12 บาท
10. แป้งผัดหน้า
11. หมาก พลู บุหรี่

เมื่อจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ครบแล้วผู้ทำพิธีจะยกคาย้อขึ้นเหนือศีรษะ แล้ววางลงจุดเทียน จึงเริ่มการไหว้ครู สำหรับคาถาคาย้อมันส่วนใหญ่ผู้ทำพิธีจะได้รับการถ่ายทอดมาจากครูบา อาจารย์ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมคาย้อ
2. ไม่นำคาถาไปใช้ในทางเสียหาย
3. มีความจำเป็นเลิศ
4. ไม่คูดูกวิชาชีพ

5. ต้องเคารพต่อคาถาที่ได้รับ

การถ่ายทอจะเลือกเฉพาะวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 3 เท่านั้น ไม่นิยมถ่ายทอในวันอื่น วิธี การรับคาถาจะต้องไปรับที่ต้นไม้ใหญ่ห่างไกลชุมชน โดยการถ่ายทอนั้นครูจะเขียนคาถามอบให้ ศิษย์ นำไปท่องให้ครบ 7 เทียว โดยต้องนั่งท่องต่อหน้าครู ภายในก่อนเที่ยงวัน เมื่อท่องแล้วให้นำ กระดาษที่เขียนคาถาไปลอยน้ำ ก็เป็นอันเสร็จพิธีการถ่ายทอ

2. ลำดับการแสดง จากการสัมภาษณ์ศิลปินหมอลำกษาวา สรุปลงได้ว่าลำดับการแสดง แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นเตรียมความพร้อม เมื่อหัวหน้าคณะทราบรายละเอียดการว่าจ้างไปแสดงแล้ว เมื่อถึงกำหนดวัดแสดงก็จะเดินทางไปยังสถานที่แสดงโดยในสมัยก่อนต้องเดินทางด้วยเท้า เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจะมีการนำเครื่องแต่งกายส่วนตัวใส่กระเป๋าสะพายไป ส่วนอุปกรณ์อื่น เช่น แคน โทน ฉาก หรืออุปกรณ์อื่น ๆ ก็จะผลัดกันถือไป

เมื่อเดินทางใกล้สถานที่แสดงก็จะมีกรณีโทนเป็นจังหวะเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ ทราบว่าหมอลำเดินทางมาถึงแล้ว อีกนัยหนึ่งก็เพื่อทำความเคารพและขออนุญาตต่อเจ้าหน้าที่ด้วย เมื่อถึงสถานที่แสดงจะช่วยกันเตรียมอุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น ฉาก ไฟ ฯลฯ เวลาประมาณ 18.30 น. ก็จะเริ่มแต่งหน้า แต่งตัว เวลา 20.30 น. จะทำพิธีตั้งคายอัฐบูชาครู และสังคีตลีลาที่ก่อน ที่จะเริ่มแสดงในเวลา 21.00 น.

2.2 ขั้นทำการแสดง จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

2.2.1 ช่วงกล่าวนำ โดยเริ่มจากหัวหน้าคณะหรือผู้แสดง ชายที่อาวุโสกล่าวทักทาย ผู้ชม เพื่อเป็นการแนะนำคณะหมอลำ ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับการออกแขกของลิเก ช่วงนี้จะใช้นัก แสดงหญิงอย่างน้อย 3 คน ออกมาแสดงระบำ ต่อมาได้พัฒนาเป็นการเดินโชว์

2.2.2 ช่วงดำเนินเรื่อง ช่วงนี้หัวหน้าคณะหรือผู้แสดงชายอาวุโสจะกล่าวนำก่อน เพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะแสดงเพื่อให้ผู้ชมคล้อยตาม สำหรับการแสดงของพระเอก คือ สังข์ทอง สีโท และสังข์ศิลป์ชัย มีข้อแตกต่างจากผู้แสดงอื่นคือ มีการกำหนดการพ่อนไว้เป็นแบบ แผนของแต่ละคณะ ส่วนผู้แสดงอื่นพ่อนได้โดยอิสระ

2.2.3 ช่วงสรุปลำลา เมื่อแสดงมาจนถึงประมาณ 6 โมงเช้า หัวหน้าคณะหรือ ผู้แสดงชายจะกล่าวสรุปเรื่องราวทั้งหมด และให้ข้อคิดเตือนใจกับผู้ชมโดยให้ยึดหลักธรรมทาง

พุทธศาสนา จากนั้นก็อวยพรให้ผู้ชมเดินทางกลับให้สวัสดิภาพ เมื่ออวยพรจบแสดงว่าการแสดงได้สิ้นสุดลง หมอลำก็จะเดินทางกลับหรือเดินทางไปแสดงต่อ

2.3 ชั้นหลังการแสดง เมื่อจบการแสดงผู้แสดงก็จะเปลี่ยนเสื้อผ้า ล้างหน้า พร้อมทั้งเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเดินทางต่อไป

ในการแสดงหมอลำกกาชาวสิ่งสำคัญที่บ่งบอกความเป็นหมอลำกกาชาวคือผู้แสดงและการฟ้อนของพระเอก การฟ้อนของพระเอกจะเป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือจะต้องมีการฟ้อนพร้อมกันในการออกแสดงแต่ละครั้ง การฟ้อนหมู่เช่นนี้ เกิดขึ้นในช่วงที่เรียกว่า ลำตอนไป ซึ่งเป็นตอนที่ตัวพระเอก หรือตัวอื่น ๆ จะลาไป

ในการฟ้อนของหมอลำกกาชาวจากการศึกษาพบว่า มีท่าฟ้อนทั้งหมดจำนวน 11 กระบวนท่า โดยมีท่าหลัก 3 ท่า คือ

1. ท่าม้ากระทืบโรง
2. ท่าเดิน
3. ท่าเดินข่วง

ส่วนกระบวนฟ้อนอีก 8 ท่า คือ

1. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย แบบที่ 1
2. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 1
3. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 2
4. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 3
5. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 4
6. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 5
7. ท่าฟ้อนสินธุ์ไชย ลงมาเกิดแบบที่ 6

หนึ่งในกระบวนท่าฟ้อนแต่ละกระบวนท่าประกอบด้วย ท่าย่อย ดังนี้

1. ท่าม้ากระทืบโรง มีท่าย่อย คือ ท่ากาบเท้าหลายครั้งตามจังหวะ
2. ท่าเดิน มีท่าย่อย คือ ท่าเดินขึ้นหน้าและท่าเดินถอยหลังหลายเที่ยว
3. ท่าเดินข่วง มีการก้าวเท้าพร้อมกับยกสะโพกค้ำคนดู มีการหยุดอยู่กับที่บางขณะ

พร้อมกับขยับสะโพก

4. ท่าฟ้อนศิลป์ชัย แบบที่ 1 มีการฟ้อนมือจีบขึ้นลงสลับซ้ายขวา พร้อมกับเตะเท้าเดินขึ้นหน้าตามจังหวะ

5. ท่าฟ้อนศิลป์ชัย แบบที่ 2 มีลักษณะการใช้มือเช่นเดียวกับแบบที่ 1 แต่แตกต่างกันที่แบบที่ 2 จะมีการก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งมาข้างหน้า แล้วบิดเข้าไปทางซ้ายและขวาตามจังหวะ

6. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิดแบบที่ 1 มีการใช้มือประกอบการฟ้อน 7 ท่าย่อย คือ จีบม้วนมือบน 1 ครั้ง เตะมือ 5 ครั้ง จีบม้วนมือล่าง 1 ครั้ง มีการเตะเท้ามาด้านหน้าตามจังหวะ

7. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิดแบบที่ 2 มีการใช้มือประกอบการฟ้อน 6 ท่าย่อย คือ จีบม้วนมือบน 1 ครั้ง เตะมือ 4 ครั้ง จีบม้วนมือล่าง 1 ครั้ง มีการนั่งลงแล้วบิดลำตัวซ้ายขวาพร้อมกับเอนตัวไปด้านหลังประกอบการฟ้อน

8. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิด แบบที่ 3 มีการใช้มือประกอบการฟ้อน 5 ท่าย่อย คือ จีบม้วนมือบน 1 ครั้ง เตะมือ 3 ครั้ง จีบม้วนมือล่าง 1 ครั้ง การฟ้อนใช้การเตะเท้าตามจังหวะประกอบ

9. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิดแบบที่ 4 มีการใช้มือ ประกอบการฟ้อน 8 ท่าย่อย คือ จีบม้วนมือบน 1 ครั้ง เตะมือ 5 ครั้ง จีบม้วนมือล่าง 1 ครั้ง

10. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิดแบบที่ 5 มีการใช้มือประกอบการฟ้อน 8 ท่าย่อย คือ จีบม้วนมือบน 1 ครั้ง เตะมือ 6 ครั้ง จีบม้วนมือล่าง 1 ครั้ง การฟ้อนใช้การนั่งเข้าไม่คิดพื้น บิดตัวไปมาซ้ายขวาพร้อมกับเอนตัวไปด้านหลัง

11. ท่าฟ้อนศิลป์ชัยลงมากเกิดแบบที่ 6 มีการใช้มือประกอบการฟ้อน 6 ท่าย่อย คือ จีบมือล่าง 2 ครั้ง เตะมือ 4 ครั้ง ใช้การบิดเข้าไปมาซ้ายขวาประกอบการฟ้อน

การฟ้อนกกขาขาวมีลักษณะของการใช้จังหวะที่รุนแรงเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกรรำตามแบบนาฏศิลป์ไทย การจีบมือที่ไม่ติดกัน การบิดเข้าไปมาซ้ายขวา การส่ายสะโพก การเอนตัวไปด้านหลังเหล่านี้ล้วนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการฟ้อนกกขาขาว

เวทีในการแสดงหมอลำกกขาขาวมี 2 ลักษณะ คือ เวทีแบบชั่วคราว เวทีแบบถาวร

1. เวทีแบบชั่วคราว คือ เวทีที่เจ้าภาพจัดสร้างขึ้นเมื่อเวลาที่จัดงานบุญ มีขนาดกว้าง X ยาว = 5 X 3.5 เมตร เวทีมีลักษณะนี้เมื่อจัดงานเสร็จก็จะทำการรื้อออก

2. เวทีแบบถาวร เป็นเวทีที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นที่ลานกลางบ้าน หรือลานวัด มีขนาดประมาณ กว้าง X ยาว = 8 X 10 เมตร

ฉากที่ใช้ในการแสดงลากกขาขาว ตัดเย็บด้วยผ้าดิบมีขนาดกว้าง X ยาว = 5 X 10 เมตร ระบายด้วยสีน้ำมันวาดเป็นภาพท้องพระโรง ภาพทิวทัศน์ ทุ่งนา บ้าน กระท่อม บริเวณด้านบนจะเขียนชื่อคณะหมอลำไว้

นอกจากนี้ระบบหรือไฟที่ใช้ประกอบการแสดงประกอบไปด้วย ไฟราว สำหรับแขวนอยู่ด้านหน้าของเวที ส่วนบนโดยแขวนผ่านหน้าเวทีจากฝั่งซ้ายไปฝั่งขวา และก็จะมไฟราว มีลักษณะรางคล้ายรางหมู แล้วนำหลอดไฟฟ้าไปติดตั้งไว้สำหรับวางไว้ด้านหน้าเวที ส่วนล่างติดกับพื้นเวที

องค์ประกอบการแสดงที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งคือ ระบบเสียง ระบบเสียงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องเสียงที่ใช้กับวงดนตรี และเครื่องเสียงที่ใช้กับการแสดง

1. เครื่องเสียงที่ใช้กับวงดนตรี เสียงของเครื่องที่มีเสียงเบาให้มีเสียงดังขึ้นขณะทำการแสดง
2. เครื่องเสียงที่ใช้กับการแสดง ทำหน้าที่กระจายเสียงลำของผู้แสดงให้ดังมากขึ้น

ดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ ยุคแรก และยุคหลัง

1. ยุคแรก ประมาณ พ.ศ. 2495-2515 มีเครื่องดนตรีประกอบคือ แคน กลองโทน ฉิ่ง ฉาบ
2. ยุคหลัง ประมาณ พ.ศ. 2515-2528 มีเครื่องดนตรี ประกอบคือ แคน คีย์บอร์ด กีตาร์ กลองชุด ฉาบ เบส ฉิ่ง กลองทอม เป็นต้น

กลอนลำของหมอลำกขาขาว ซึ่งมีอยู่ด้วยกันถึง 3 ทำนอง คือ ทำนองลำร้าย ทำนองลำโสภ ทำนองลำตอนไป

ทั้ง 3 ทำนองมีความหมายในการลำต่างกันคือ

1. ทำนองลำร้าย คือ การลำบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวชมนก ชมธรรมชาติ
2. ทำนองลำโสภ เป็นทำนองที่โสภเศร้า สำหรับลำในตอนที่โสภเศร้าเสียใจอันเกิดจากการพลัดพราก และแสดงถึงความดีใจในการที่ได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่คาดฝัน
3. ทำนองลำตอนไปเป็นการลำเพื่อแสดงถึงผู้แสดงจะเดินทางไปสถานที่ใดที่หนึ่ง

หมอลำกษาวมีการจัดการแสดงเป็นคณะในยุคแรก ๆ มีจำนวนหลายคณะด้วยกัน แต่หลังจากเสื่อมความนิยม เมื่อปี พ.ศ. 2515 แล้วศิลปินก็ได้แยกย้ายกันประกอบอาชีพอื่น ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2518 มีฟื้นขึ้นมาเพียง 1 คณะ คือ คณะ ช วาตะศิลป์ แต่เกิดขัดผลประโยชน์กันจึงปิดตัวลงในปี พ.ศ. 2528 แล้วหมอลำกษาวก็หมดไป จบประวัติศาสตร์หมอลำอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าหมอลำกษาวจะมีอายุตั้งแต่ พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2528 โดยมีอายุเพียง 33 ปี แต่ก็แสดงให้เห็นว่าศิลปินหมอลำอีสานมีความคิดสร้างสรรค์ และมีความพยายามอย่างยิ่งในการพัฒนานาฏศิลป์ของตนอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะมีอุปสรรคเพียงใดก็ตาม ศิลปินเหล่านั้นก็ช่วยกันจรรโลงหมอลำให้มีความหฤหรรษ์ร่าเริงทางวัฒนธรรมอย่างน่าสรรเสริญ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับหมอลำกษาวพบว่ายังมีหมอลำอีกหลายประเภทที่ควรได้รับการศึกษา และสืบค้นกันอย่างจริงจัง เช่น หมอลำเวียง หมอลำแมงต๊อบเต่า หมอลำก๊ับแก๊บ หมอลำเหล่านี้ในเอกสารทางวิชาการได้กล่าวถึงแต่เพียงสังเขป จึงควรริบศึกษาค้นคว้าให้เป็นหลักฐานทางวิชาการเพื่อประโยชน์แก่วงการหมอลำหมอลำต่อไป